

Specifické poruchy učení a čeština jako druhý/cizí jazyk

Linda Doleží

Specifické poruchy učení a čeština jako druhý/cizí jazyk

Příručka pro lektorky a lektory

Linda Doleží (ed.)

OBSAH

Poděkování	4
Úvod	7
Specifické poruchy učení – Barbora Chleboradová	9
Čeština jako druhý/cizí jazyk a specifické poruchy učení – Linda Doleží	17
Vliv odlišných ortografických systémů na recepci a produkci druhého/cizího jazyka – Eva Složilová	23
Specifické poruchy učení a cizí jazyk – Svatava Heinlová	30
Specifické poruchy učení a speciální vzdělávací potřeby – Renée Grenarová	49
Cizinec ve třídě, k tomu možná dyslektik? No jo, to bude mazec! – Alicja Leix	56
Medailonky	65

Doleží (2017)

Obecné obtíže
Docházka studenta je perfektní, úkoly a další povinnosti si plní včas nebo dříve, než je požadováno, ale kvízy a testy mu nejdou.
Student často vypadá během lekcí zmateně a často se ptá, příp. je potichu, než se může zeptat vyučujícího individuálně.
Student si nedokáže poradit s výukovými materiály a často se v lekci chová nevhodně, např. agresivně vůči vyučujícímu, což může naznačovat případnou frustraci a hněv z průběhu výukového procesu.
Student potřebuje více času na plnění úkolů, kvízů a zkoušek.
Student pracuje pomaleji než ostatní.
Student považuje nahrávky za příliš rychlé nebo příliš pomalé.
Student požaduje po vyučujícím častěji než jeho spolužáci, aby něco zopakoval.

Kontrolní seznam varovných signálů týkajících se možných obtíží při učení se cizímu jazyku (DiFino, Lombardino, 2004, s. 396, překlad L. D)

Specifické obtíže
Student má problém se simultánním posloucháním vyučujícího v hodině a záznamem poznámek z tabule. Opisování z tabule je pro něj rušivým elementem.
Zdá se, že student má potíže s instrukcemi a je pomalejší než ostatní.
Student dělá chyby v pravopise častěji než ostatní a nesplňuje normu pro očekávané chyby na začátečnické úrovni při osvojování cizího jazyka.
Student často zaměňuje písmena <i>b/d</i> a <i>p/q</i> a často přehazuje pořadí písmen (např. v němčině chyba <i>dei</i> místo členu <i>die</i>).
Student není schopen dekodovat informace a sledovat celou lekci.
Student má potíže pamatovat si slova a věty ve správném pořadí, pokud je musí ústně reprodukovat. To se týká především dlouhých seznamů vět. Student si pamatuje první položku a ve zbývajících se ztrácí.
Student bude mít problém s diktáty ať už během procvičování, nebo během zkoušky. Student pravděpodobně v tomto typu cvičení neuspěje.
Student má potíže s psaním na tabuli a dělá chyby v pravopise, příp. vynechává celá slova.
Student potřebuje vizuální podporu hlásek.
Student není schopen zvládnout přehlásky v kořeni u sloves v cizím jazyce, přestože chápe tento gramatický koncept a relevanci tohoto fenoménu.
Student bude skvělý při řešení složitých úkolů s jednoduchými instrukcemi, ale neuspěje při řešení jednoduchých úkolů se složitými instrukcemi.
Student občas vybere chybné písmenko pro správnou odpověď v případě možnosti více odpovědí. Např. zakroužkuje <i>b</i> místo <i>d</i> .
Student potřebuje vysvětlit informace pomaleji a častěji než ostatní.
Student je úspěšnější ve zkouškách, které obsahují jeden typ úkolu.

Jazyk mateřský vs. jazyk druhý/cizí

Grabe (2011, s. 448) uvádí šest rozdílů mezi čtenářskými dovednostmi u mateřského a cizího jazyka:

1. menší jazykové znalosti
2. menší zkušenosti se čtením v cizím jazyce
3. kognitivní zpracování čtení v cizím jazyce bude zahrnovat i jazyk mateřský
4. transfer a interference oběma směry
5. studenti se v cizím jazyce spoléhají na jiný typ znalostí
6. studenti cizího jazyka mají jiné kulturní a společenské zázemí, jež budou promítat do četby textu v cizím jazyce

Čtení – vliv ortografie (Łodej, 2016)

- Jazyky s hlubokou ortografií
- Jazyky s mělkou ortografií

- Dyslexic Preference for English Reading, DPER

Heinlová (2017)

„Otázka inkluze osob se specifickými poruchami učení (SPU) na vysoké škole jakožto na nepovinném vzdělávacím stupni, kde je navíc předchozí absolvování maturitní zkoušky víceméně zárukou potřebných studijních předpokladů, **nevzbuzuje takové emoce jako na základní a střední škole.**“ (str. 30)

„V náhledu na specifické potřeby učení a v postoji k osobám s odlišnými způsoby učení dochází v současné době ke kvalitativnímu posunu. Jedním z projevů tohoto přehodnocení je mimo jiné změna v používání zavedené terminologie. To je patrné zejména v anglicky psané odborné literatuře, kde **dřívější výraz difficulties (obtíže) v termínu „learning difficulties“ nahradil výraz differences (odlišnosti) v termínu „learning differences“**, který podle mého názoru lépe než české označení „specifické poruchy učení“ reflektuje progresivní názor, že se nejedná o sníženou schopnost učení, ale o odlišný způsob uchopování reality a zpracovávání informací o ní daný neurodiverzitou.“ (str. 40)

Multisenzorický přístup

ČE3-L3 – VZTAHY – 4–24

1. Chtěla se rozejít	s přítelem, ale nerozešli se. I: S KÝM, ČÍM	1. Chtěla se rozejít	s přítelem, ale nerozešli se.
2. Žije	s přítelem už tři roky. I: S KÝM, ČÍM	2. Žije	s přítelem už tři roky.
3. Miluje	přítele, i když je líný a nepořádný A: KOHO, CO	3. Miluje	přítele, i když je líný a nepořádný
4. Často se teď hádá	se sestrou, protože nechce uklízet. I: S KÝM, ČÍM	4. Často se teď hádá	se sestrou, protože nechce uklízet.
5. Občas nesnáší	švagrovou, protože je moc zvědavá. A: KOHO, CO	5. Občas nesnáší	švagrovou, protože je moc zvědavá.
6. Má výborný vztah	s bratrem, protože je moc hodný. I: S KÝM, ČÍM	6. Má výborný vztah	s bratrem, protože je moc hodný.
7. Když má nějaké problémy, volá	bratrovi, protože jí vždy pomůže. D: KOMU, ČEMU	7. Když má nějaké problémy, volá	bratrovi, protože jí vždy pomůže.
8. Nemá ráda	sestru, protože je rozmazlená a drzá. A: KOHO, CO	8. Nemá ráda	sestru, protože je rozmazlená a drzá.
9. Nejradši má	synovce. Je strašně roztomilý. A: KOHO, CO	9. Nejradši má	synovce. Je strašně roztomilý.
10. Obdivuje	kamarádku, i když je trochu bláznivá. A: KOHO, CO	10. Obdivuje	kamarádku, i když je trochu bláznivá.

Leximapping

Obrázek 20 - Jak vyplnit kartičku

The diagram shows a central box labeled "NOVÉ SLOVÍČKO" (New Word) with a car illustration. It is surrounded by several fields for linguistic data:

- Příklad** (Example): /výslovnost/ (pronunciation), -krátká definice, podobné slova (short definition, similar words)
- Zdroj** (Source): Slovní druh (word class), Kategorie (category)
- Stránka** (Page): Styl, rejstřík (style, index), Hodnocení (rating)
- Nebožka/struktura** (Morphology/structure): +slovní vazba (word formation), +slovní vazba (word formation)
- jiný slovní druh** (other word class): (vynechaný tvar slova z věty) (omitted form of the word from the sentence), Aa (case), Nepravidelnost, pozor! (irregularity, watch out!)
- Věta s vynechaným slovíčkem** (Sentence with omitted word)

Below the main diagram are four smaller versions of the same card template, arranged in a 2x2 grid, for practice.

Grosjean (2019) – rozhovor

(<https://www.psychologytoday.com/us/blog/life-bilingual/201903/dyslexia-bilingualism-and-learning-second-language>

překlad a úprava L.D.)

Může být efekt dyslexie silnější v jednom jazyce než v jazyce druhém?

Dyslexie u bilingvních mluvčích je evidentní v obou jazycích. To je proto, že se tato porucha týká genetického profilu jedince...Rozsah viditelnosti poruchy bude větší ve slabším jazyce. Pokud má bilingvní dítě problém se čtením pouze v jednom z jazyků, nejedná se o dyslexii.

Jak rozeznáme dyslexii od potíží, které plynou z učení se druhém jazyku?

Je potřeba vyřadit faktory, které s dyslexií nesouvisí. Např. má student zdravotní potíže, prožil nějaké trauma, nebo je rozrušený v souvislosti s problémy v rodině či s imigrací, má normální intelektuální a senzo-motorické schopnosti, apod. Pokud můžeme spojit potíže se čtením s těmito a podobnými faktory, nejedná se pravděpodobně o poruchu čtení.

Jak můžeme pomáhat dětem s OMJ, které mají dyslexii?

Stejně jako monolingvním dětem. Nicméně, je důležité, abychom jim zprostředkovali podporu vhodnou pro někoho, kdo je uprostřed procesu osvojování a učení se jazyku a kdo pochází z odlišného kulturního zázemí.

V jakém jazyce by měla podpora probíhat? Čeho bychom si měli být vědomi?

Podpora by měla probíhat v jazyce školy, příp. v obou jazycích, pokud se v nich dítě vzdělává. Měli bychom si být vědomi toho, jak probíhá jazykový vývoj u bilingvních jedinců a jak se liší či podobají jazyky těchto jedinců. Měli bychom rovněž znát individuální charakteristiky a schopnosti studentů, aby mohl být přístup a podpora namířeny na jejich silné stránky.

Odkazy

<https://www.youtube.com/watch?v=11r7CFIK2sc>

See dyslexia differently – krátké, animované video, anglicky.

<https://www.youtube.com/watch?v=FrOvflgiDZc>

Famous dyslexics – anglicky, zajímavé osobnosti s dyslexií.

https://www.youtube.com/watch?v=15nOajd_7mo

Headstrong Nation: Inside the Hidden World of Dyslexia & ADHD – zajímavé video, krásné metafory, anglicky.

<https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10437113181-dar-dyslexie/21256226442/diskuse>

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/den-dyslexie-dysgrafie-dyskalkulie-divadlo_1809091212_kro

MU

- <https://www.teiresias.muni.cz/studium/radne-studium/studenti-se-specifickymi-poruchami-uceni>
- <https://www.teiresias.muni.cz/dystest/>
- <https://testforum.cz/article/view/TF2015-6-88>